

eller straff. De muligheter individet fødes med, er så rike, og den universelle solidaritetstanke mellom lykkelige mennesker i et rettferdigere samfunn er så rik og krevende, at jeg ikke kan se nødvendigheten av å utvide perspektivet med noe hinsidig. Om andre vil hylle en annen evighetstanke og ikke sitt metafysiske behov konkretiserende symboler, vil jeg ikke håne det, ikke motarbeide det så lenge det ikke fører til at de motarbeider mitt syn på sak og samfunn. Men det vil også være rimelig å kreve at de respekterer et slikt humanistisk livssyn.

Carl Hambro.

Samtiden 1946

H.B. UNDSET SVARSTAD

OPPGJØR MED LANDSSVIKERNE — ELLER MED GRUNNLOVEN?

Grunnlovens § 96 sier fremdeles at ingen skal «straffes uten etter dom». Forutsetter man imidlertid at grunnloven ennå står ved makt og at dens innhold overensstemmende hermed skal tolkes som aktuelle rettssetninger, da er det i sannhet en rett besværlig oppgave på nærværende tidspunkt å avgjøre hvilken mening man skal legge i grunnlovens § 96's første punktum.

Hittil har folk flest — blant dem sannsynligvis også den altoverveiende del av vår juriststand — uten videre gått ut fra at grunnlovens § 96 med «straff» har ment frihetsberøvelse i borgerlig vanærende forstand. Denne oppfatning virker så meget mer naturlig fordi grunnloven er basert på den ideologi vi med en velkjent betegnelse kaller den demokratiske, der som bekjent er en sammenfatning av forholdsvis få og enkle doktriner blant hvilke læresetningen om den personlige frihet som en uavhengelig menneskelig naturrettighet utvilsomt inntar en særlig sentral plass. Men en slik oppfatning er ikke lenger gyldig, idet den med Stortingets endelige godkjennelse av regjeringsproposisjonen av 30. november f. å. — ved lagtingsavgjørelsen av 14. februar d. å. — er blitt utvetydig underkjent. Vel en uke etterpå, den 22. februar s. å., ble proposisjonen, eller stortingsbeslutningen som den altså da hadde utviklet seg til, vedtatt i statsråd og er således, fra sistnevnte datum av, gjeldende norsk lov så sant ikke Høyesterett ved gitt anledning avsier dom om det motsatte. Loven går som det vil vites ut på at landssvikere av straffbarhetsgrad ikke overstigende ett års frihetstap skal kunne ilegges sådan straff ved forelegg fra påtalemyndigheten — dvs. uten dom.

Hvis grunnloven med det «straff»-begrep den opererer med i § 96 ikke tenker på frihetsstraff; hva er det så egentlig

denne paragrafs første punktum i det hele tatt tilsikter? Ethvert nøkternt menneske vil være på det rene med at det grunnloven mener når den taler om «straff» i den her forekommende forbindelse, ikke er en hvilken som helst straff fra skjenn, ris eller husarrest for uskikkelige unger til evig fortapelse av hinsidig salighet for særlig ondartede syndere mot statskirkens morallbud. Den grunnlovsmessige anvendelse av ordet «straff» (eller egentlig «straffes») må altså på en eller annen måte klarlegges, fortrinnsvis slik at det begrep ordet representerer får en mest mulig eksakt avgrensning.

Rent teoretisk sett ville den gunstigste løsning selvfølgelig være den å forstå ordet «straff» så bokstavelig som i denne sammenheng mulig, — nemlig derhen at det omfattet en hvilken som helst etterhåndsinngripen fra det offentlige side overfor et hvilket som helst mislig forhold fra den enkelte borgers. Dette ville imidlertid bety at ikke engang en irettesettelse av den minste lille trafikkforseelse eller en korreks til deltagerne i det bagatellmessigste fortausmunnhuggeri skulle kunne finne sted ved selvstendig aksjon fra politiets side og uavhengig av domstolene. En sådan, så noe nær bokstavelig tolkning av grunnlovens «straff»-begrep slik det anvendes i dens § 96 er følgelig — hva forøvrig alle er klar over — praktisk ugjennomførlig og derfor også, tross sin teoretiske klarhet, i åpenbar strid med all sunn sans. Ordensmakten og påtalemyndigheten må like fullt som domstolene svare til sine navn; de må ha makt og myndighet for egen regning og ikke blott og bart på domstolenes vegne. Når skjellig grunn foreligger må også de førstnevnte lovhåndhevelsesorganer effektivt kunne sette besværlige individer på plass; og dette må innen rimelighetens grenser kunne skje så vel i form av mulkt eller bøter som ved refsende tilrettevisning. Menneskerettighetene omfatter selvsagt ingen gylden frihet til klanderfritt og gratis å begå dumheter.

Når grunnlovens § 96 med «straff» altså ikke rimeligvis kan forstå en hvilken som helst ubehagelighet et samfunnsmedlem kan pådra seg fra de lovhåndhevende myndigheters side, er det klart at der av den slags ubehageligheter må være en bestemt kategori eller flere bestemte kategorier, som paragrafen sikter til. Som nevnt tidligere har folk flest hittil regnet dette problem for enkelt,

idet de simpelthen har forutsatt at frihetsstraff — og selvfølgelig også dødsstraff, naturlig danner de kategorier av forfølgelse med hvilke staten ikke uten i henhold til dom har anledning til å hjemse dem som på en eller annen måte er kommet i konflikt med dens forskrifter. Som det likeledes er blitt anført ovenfor knesetter imidlertid loven av 22. februar i år at dette prinsipp ikke skal gjøres gjeldende; og i nødsfall kan denne lov da sies å trekke skillelinjen mellom «straff» og ikke-«straff» i grunnlovsmessig forstand mellom et års og en dags fengsel og oppover på den ene side, og samtlige frihetsstraffer av derunder værende varighet samt alle bøtetraffer og lignende på den annen. I nødsfall vel å merke — og knapt nok det, ettersom det formodentligvis skulle synes innlysende at så vilkårlig en fortolkning nærmest er parodisk i sin urimelighet. Etter denne oppskrift skulle det være den selvfølgeligste og naturligste ting av verden ved forelegg å ilegge en mann 366 dagers fengsel i et skuddår; mens den selvsamme handling i vanlige år faktisk ville betegne et så fatalt fenomen som en grunnlovskrenkelse.

Ad logisk vei å finne en eller annen hypotetisk tolkning av grunnlovens § 96 hvorved denne kan bringes i samklang med loven av 22. februar, later altså fortsatt til å være et temmelig kinkig problem. Den eneste mulighet som ennå gjenstår for å tilveiebringe denne samklang, er den å forsøke å forestille seg at grunnloven i sin § 96 trekker det prinsipielle skille mellom «straff» av domsfordrende art, og straff sånn i sin alminnelighet og uten konstitusjonelle implikasjoner av den karakter det her er tale om, mellom livsvarig frihetsstraff og dødsstraff på den ene side, og samtlige andre straffer, inklusive tidsbegrenset frihetsstraff av en hvilken som helst varighet, på den annen. I praksis vil imidlertid frihetsstraff på livstid, på grunn av de prinsipper etter hvilke Kongen (i statsråd) benytter sin benådningsrett, i regelen være ensbetydende med tyve års fengsel eller straffarbeide, skjønt riktignok med den avvikelse at utsikten til ytterligere benådningsmessig forkortelse av sonetiden da er forholdsvis ringe. Selv om der således, rent prinsipielt sett, utvilsomt er en tilstrekkelig skarp grense til stede mellom livsvarig og tidsbegrenset frihetsstraff, så er det altså ikke desto mindre lite rasjonelt å tyde § 96 i grunnloven — eller retttere sagt det

herunder anvendte begrep om «straff» — som om det bare er illeggelse av livsvarig frihetstap det skulle omfatte; og en slik tolkning må derfor avvises som ganske uegnet. For øvrig er det jo også helt og holdent utelukket at et, så vel med hensyn til klar anskuelighet som i enhver annen henseende, vel avfattet dokument som grunnloven, i en så generell vending som ordet «straffes» skulle ha lagt en så snever mening som den ytterst sjeldne foreteelse det er å fratas friheten for hele levetiden; — rent frasett den nesten umenneskelige brutalitet det ville være uttrykk for om en hvilken som helst lavere straff, uansett hvor streng den ellers i og for seg måtte være, skulle tillates ilagt uten dom.

(Man tør vel temmelig trygt se bort fra den eventualitet at det «straff»-begrep grunnlovens § 96 har for øye innskrenker seg til bare å omfatte dødsstraff.¹ Paragrafens riktige formulering skulle da ha lydt således at ingen kan «shenrettes uten etter dom». En slik bestemmelse ville ha kastet et groteskt og makabert skjær over hele grunnloven, og ville ha etterlatt en det inntrykk at Eidsvolls-fedrenes humanitære forestillinger hørte Hammurabis tidsalder til, og ikke en sivilisasjons som gjennom århundrer hadde betraktet den slags elementære rettferdighetskrav som på forhånd gitte.)

Av ovenstående vil det formentlig fremgå at loven av 22. februar 1916 ikke rimeligvis kan forlikes med § 96 i Norges Rikes Grunnlov. Den eneste «brukbare» grunnlovstolkning Stortinget og regjeringen kan falle tilbake på om de skal kunne rettferdiggjøre utferdigelsen av en lov som den av 22. februar, er den utlegning der foran er blitt omtalt og som går ut på at § 96's «straff»-begrep omfatter en hvilken som helst avstraffelse av den art de rettsforvallende og lovhåndehevende myndigheter gjør bruk av overfor personer som på en eller annen måte — likegyldig hvilken — har forgått seg mot den offentlige orden eller sikkerhet, slik disse er definert ved lover og vedtekter og på annet vis. Under henvisning til en slik tolkning vil det med rette kunne hevdes at den omhandlede grunnlovsbestemmelse er uanvendelig og dessuten alt fra første ferd av er blitt satt ut av kraft ved i det hele tatt ingensinne å ha vært respektert.

¹ Det teknisk korrekte uttrykk er forresten «livsstraff».

Men de ansvarlige myndigheter har øyensynlig ikke kunnet bekvemme seg til å gi så freidig en begrunnelse for sitt grunnlovsbrudd. De sees overhodet ikke å ha motivert sin opptreden med noen argumentasjon som er navnet verd. Riktignok gjorde de stort nummer av at den epokegjørende lov ikke skal kunne bringes til anvendelse med mindre den godtas av dem den rammer. Grunnlovens domskrav skal være tilfredsstillt heter det, all den stund landssvikere av den kategori den her omhandlede lov gjelder, skal kunne forlange rettergang hvis det av en eller annen grunn ikke passer dem å vedta foreleggsstraff. Stortingsmajoritetens og regjeringens kjennskap til morsmålet er altså av den beskaffenhets at når landets grunnlov sier at ingen kan «straffes uten etter dom», så leser de det som at ingen kan «straffes uten etter dom eller adgang til dom». Enn videre ble de mange lettelser og humane lempninger med hvilke den nye lov angivelig skal komme til å tilgodese de pågjeldende landssvikere, av landets justisminister fremhevet som et viktig premiss for forslaget om dens innførelse. Dens tilhengere i tinget støttet ham varmt på dette punkt og gav sluttelig proposisjonen sin stemme med den drøyt inkonsekvente begrunnelse at dens iverksettelse ville betegne et drabelig nederlag for «silkefronten». Endelig anførtes der fra regjeringens og dens tilhengeres side at det motforslag opposisjonen framkom med for på noenlunde grunnlovsmedholdig måte å få gjennomført de prosessuelle forenklinger som landssvikoppgjøret i enkelte henseender utvilsomt har skapt et merkbart behov for, var uantagelig til tross for at det medgas i praksis å skulle kunne vise seg like effektivt, hurtig og billig som den nå lovfestede ordning. Opposisjonens, av statsadvokat Lyng formulerte, forslag gikk som det vil erindres ut på at de pågjeldende landssvikere skulle kunne straffedømmes av vår laveste rettsinstans, nemlig forhørsretten; men denne fremgangsmåte fant statsråd Gundersen å måtte ta avstand fra, idet den, etter hans skjønn, kun i formen ville gi dom, men i realiteten forelegg! I sannhet en smukk kompliment til våre forhørsdommere. — Regjeringens begrep om prosessuell forenkling er som man vil oppdage nesten genial i sin nyskapende dristighet: Den går med sublim enkelhet ut på å sløyfe alt som prosess heter.

Ved kunngjøringen av loven av 22. februar i år kan den stilling som med denne er blitt etablert her i landet vanskelig fortone seg annerledes enn som at rikets statsforfatning — dvs. grunnloven med dens i konstitusjonelt korrekte former og på organisk måte utviklede modifikasjoner og tilvekster — er blitt forandret på rettsstridig vis. Dermed er den også, strengt logisk sett, omstyrtet ettersom forandringen er blitt foretatt av lovgivningsorganer som grunnloven selv har instituert og ikke av inkompetente og ikke-forfatningshjemlede instanser som f. eks. en tysk okkupasjonsmakt eller et av en sådan, i opprør mot landets lovlige myndigheter, innsatt marionettregime. Statsforfatningen påbyr jo som før nevnt at ingen skal «straffes uten etter dom», mens rettshåndhevelsen i landet samtidig går ut på å straffe et meget stort antall mennesker etter det stikk motsatte prinsipp til tross for at grunnloven ikke på forhånd og på fastsatt måte er blitt underkastet noen forandring hvorved slik rettshåndhevelse blir grunnlovsmedholdig — om ikke i annen, så i det minste i rent teknisk henseende. Man er i dag derfor nærmest henvist til å operere med den fiksjon at der i kongeriket Norge er to statsforfatninger, — én skreven, grunnloven, med derav utledet og med den forenlig konstitusjonell sedvanerett, som forbyr straff uten dom — og én uskreven, og av grunnloven helt og holdent uavhengig, som tillater det den andre forbyr. Og den presedens som har framstått vil i ethvert tilfelle nødvendigvis måtte medføre at ikke bare grunnlovens § 96, men også samtlige dens øvrige paragrafer av den lovgivende og utøvende makt, etter forgodtbefinnende vil kunne forbigås uten på forhånd å være blitt endret eller sløyfet på konstitusjonelt fastsatt vis.

De følger som grunnlovsbruddet av 22. februar vil komme til å dra etter seg lar seg ikke for øyeblikket overskue detaljvis; og ingen kan med sikkerhet forutsi når og hvorledes de vil fremtre. Men at den forvoldte skade, som tidligere antydte vil bli uopprettelig — derom burde der ikke kunne herske tvil.

Saken er jo nemlig den at statens lovlige maktorganer ved det nå trufne skritt har satt spørsmålstegn bak selve de forutsetninger deres egen myndighet tilbakeføres til. I prinsipiell henseende skriver statsmaktenes kompetense seg helt

og fullt fra dennes direkte eller indirekte hjemmel i forfatningen, og den myndighet de utøver er uten avkortelse betinget av ikke å stride mot grunnlovens uttrykkelige, underforståtte eller implisitte påbud. Men som statsmyndighetenes makt er absolutt betinget og begrenset av forfatningshjemlethet, er den også absolutt ubetinget og ubegrenset innenfor den ramme forfatningen anviser eller hensynet til den tilsier. Det var ene og alene denne omstendighet som f. eks. bevirket at Norge i tidsrommet 1940 til 1945, omenskjønt hele dets territorium var besatt av fiendtlig makt, vedblivende kunne gjøre uangripelig og ubestridelig fordring — utadtil som innadtil — på ubeskåret status som eget selvstendig rike med, og under henvisning til, sin egen suverene statssjef og en fullt handledyktig regjering. De rent ytre forhold berørte ikke vår daværende regjeringes rettmessige makt, selv om de i vesentlig grad la en hemsko på maktens faktiske og praktiske utøvelse. Mens en tysk rikskommissær og en såkalt «ministerpresident» i praksis kunne skalte og valte som de ville, var det kun London-regjeringens disposisjoner som bandt og forpliktet det norske folk og den norske stat; — den var landets virkelige og juridisk effektive riksstyre, simpelt hen i kraft av at den var lovlig, hvilket her presumptivt vil si, fordi den besatt sin myndighet i henhold til forfatningen og hadde fått seg sin autoritet overdradd i nøye overensstemmelse med de av konstitusjonen stilte krav. — Det samme gjelder selvfølgelig den i dag sittende regjering og de for nærværende fungerende statsmakter overhodet — n.b., så sant det er forfatningen og den alene som denne deres autoritet hviler på. Er derimot forfatningsmessighet ikke den uomgjengelige og siste instans enerådende betingelse for lovlig myndighet og lovlig handlemåte fra statsmaktenes side, da er det, rent akademisk sett i ethvert fall, et spørsmål som ennå står åpent for drøftelse hvorvidt f. eks. ministeriet Nygaardsvold var, eller for den saks skyld hvorvidt ministeriet Gerhardsen er, en lovlig regjering, likesom tilsvarende tvilsmål må hefte også ved samtlige av de nevnte eksekutivmakter trufne forføyninger.¹ For er

¹ Det samme vil forsåvidt kunne gjøres gjeldende for alle norske regjeringer fra 1814 og utover og for øvrig også for de to øvrige statsmakters vedkommende.

forholdet til forfatningen ikke prøvestenen i avgjørelsen av spørsmål vedrørende institusjoners og deres funksjonærers lovlige kompetense og gyldigheten av dissers offisielle handlinger, så er det også soleklart at det heller ikke er ved en konstitusjonalistisk problemstilling man avgjør hvorvidt en regjering er lovlig eller ei, eller hvilken av to rivaliserende regjeringer er den rette. Slike spørsmål blir da rene skjønnsaker som enhver får ta standpunkt til etter smak og behag. Fra denne synsvinkel sett vil for øvrig oppgjøret med landssvikene ikke bli et rettsoppgjør i den forstand vi ønsker å se det; men snarere en organisert uskadeliggjørelse av den beseirede part i en meningskamp, ved den seirende.

I det hele tatt: Hvis grunnloven ikke er almengyldig, eller hvis dens bestemmelser skal betraktes som så dunkle at en hvilken som helst tolkning — eller mangel på tolkning — av dem blir like plausibel; da skulle det også være temmelig opplagt at man ikke lenger har noe fast utgangspunkt eller noen faste standarder for bedømmelsen av hva som er lovlig eller ikke lovlig her til lands — iallfall ikke i statsrettslig henseende, og i det lange løp vel neppe heller på andre felter. Objektive kriterier på lovlighet vil over et meget utstrakt område av samfunnslivet måtte bortfalle; og rettsvesenet og statsskikken her i landet vil innen rett lenge bli kasteballer mellom subjektiv vilkårlighet og quasi-juridisk seminarisme.

Fra regjeringshold er det, formentlig til beroligelse for alle som nærer bange anelser vedrørende de resultater loven av 22. februar på lang sikt må befryktes å ville medføre, litt og ofte blitt fremholdt at denne lov i virkeligheten er en helt igjennom ekstraordinær forholdsregel. Men forsikringen herom virker såmen ikke beroligende — tvert om. Når regjeringen tross sin bisarre påstand om at loven av 22. februar ikke er grunnlovsstridig allikevel har det travelt med å fortelle publikum at nevnte lov under ingen omstendighet vil etablere noen varig praksis enskjønt det nettopp skal være praktiske hensyn den skylder sin tilblivelse — hvorledes kan dette da unngå å gi en inntrykk av at den på en eller annen måte prøver å blande kortene? La det være slått fast med det samme at er loven ikke grunnlovsstridig så er der heller intet som helst i veien for å praktisere det prinsipp den setter

ut i livet når som helst det måtte være hensiktsmessig på grunn av sosiale, politiske, statsfinansielle eller andre vektige hensyn; er den derimot grunnlovsstridig, finnes der intet som helst hensyn som kan gjøre den forsvarlig, uansett hvilke dens angivelige praktiske fordeler måtte være. Eller består kanskje denne lovs ekstraordinære natur deri at den framgangsmåte den innfører antas bare å være rettferdig i f. eks. 1946 og overfor landssvikere og ikke i 1947 overfor, la oss si, smuglere eller skattesnytere? I så fall må sannelig de rettferdighetsbegreper som den nå sittende regjering og det i 1915 valgte Storting legger til grunn for sin lovgivergjerning være påfallende relative og såre forgjengelige! — Det skal villig medgis at vårt rettsapparat for øyeblikket befinner seg i en vanskelig situasjon og at det utvilsomt er mere enn vanlig tungt belastet. Men aksepterer man først prinsippet i loven av 22. februar, så er der liten grunn til ikke å gjennomføre det konsekvent; og da burde loven rettelig ha omfattet samtlige forbrytere — altså ikke bare landssvikere — som har kvalifisert seg til frihetsstraff av til og med ett års varighet.

Hva menes for øvrig med at en lov er «ekstraordinær» slik uttrykket er blitt anvendt i denne forbindelse? De pågjeldende instanser antyder så vidt man kan skjønne at den er ekstraordinær fordi den er framsprunget av en ekstraordinær, en uforutsett, situasjon. Men forsåvidt er i virkeligheten et vesentlig antall av de lover som til stadighet blir stiftet ekstraordinære, ettersom de jo for det meste framkalles av situasjoner som ikke tidligere har vært forutsett, og som først har pådradd seg lovgivningens oppmerksomhet ved akkurat det pågjeldende, foreliggende tilfelle. Imidlertid har det ikke hittil vært nødvendig å møte ekstraordinære situasjoner med lover som krysser forfatningen; og det hadde heller ikke vært påkrevet i dette tilfelle ettersom mindretallet i Stortingets justiskomite, samtidig med at komiteens flertall etter behørig sandpåstrøing forela tinget den av regjeringen foreslåtte grunnlovskrenkelse til realitetsbehandling, framsatte et fra regjeringens avvikende lovforslag om samme sak. Som antydnet foran ville dette forslag, om det var blitt lov, ha innbrakt nesten nøyaktig den samme tids- og pengebesparelse, og i alt vesentlig også de selvsamme administrative lettelser, som

dem der søktes vunnet ved den famøse proposisjon; — bare med den avvikelse at det ville ha oppnådd disse fordeler uten å komme i konflikt med forfatningen. Nå er det imidlertid heller ikke i og for seg det at loven er «ekstraordinær» som er det spesielt betenkelige; men det at den knesetter en form for rettspleie som i høyeste grad er, vel — ekstraordinær — for å si det så pyntelig som mulig. Og, hvorom all ting er — stillingen i dag er ikke slik at det er noen sosial og/eller nasjonal livsnødvendighet å sette seg utover grunnlovens klare bud; og så lenge dette ikke er tilfelle er det tvert imot en nasjonal og sosial livsnødvendighet å holde seg dens ord strengt etterrettelig. Økonomisk sett har vi i dag oppgangstider her i landet, selv om denne oppgang givetvis, etter fem års krig og kaos, har tatt sin begynnelse ved et meget lavt situert grunnplan. Særlig opprivende sosiale maktkamper sees der heller ingen symptomer på; og noen umiddelbar utsikt til krig foreligger iallfall ikke for Norges vedkommende.

En ting er sikker; — Storting og regjering kan ikke ganske enkelt ved å konstatere at loven av 22. februar er «ekstraordinær» sikre oss mot at den reiser en uønsket presens. Kan Storting og regjering sette seg utover grunnloven ved å fortolke den hen i hytt og vær i 1946, så må de samme myndigheter like fullt kunne gå fram på lignende måte også senere hen. Blir situasjonen noensinne virkelig ekstraordinær igjen, slik den var det fra 1910 til 1945 — og vi har ingen garanti for at så aldri mer skal komme til å skje; — blir landet f. eks. offer for tilspissede og kritiske konflikter mellom steilt motsatte, sterke interesser, indre, ytre eller begge deler, — da vil loven av 22. februar 1946 kanskje vise seg som liket i lasten ombord i vårt statsskip. Da tør det hende at grunnloven der skulle være den solide ballast som stabiliserer fartøyet selv når sjøgangen er høyest, som følge av den utthulningsprosess hvis innledende fase vi i dag er vitne til, har lidt et vektsvinn som gjør den ute av stand til å holde skuten på rett kjørl.

Det kan i denne forbindelse være på sin plass å minne om den omstendighet at både det italienske og tyske mellomkrigsdiktatur i stor utstrekning bygget sine regimers sterke stilling på vedkommende staters mangelfullt formulerte kon-

situasjoner, og det mer eller mindre besnærende skinn av juridisk rettmessighet dette gjorde det mulig for de pågjeldende diktatorer å forlene sitt styre og sine politiske metoder med. På grunn av hullene i disse lands konstitusjonelle systemer og fordi diktatorenes lite statskloke, demokratiske forgjengere hadde disintegreert disse staters alt fra før av ufullkomne forfatninger ved alle slags «kriseforordninger», «ekstraordinære lover» og lignende, kunne de fascistiske statsmenn så meget lettere gå i gang med alle sine misbruk. De styresett etablerte og de framgangsmåter de benyttet seg av ble i det store og hele godtatt nettopp fordi folk flest allerede fra før av hadde fått sine rettsbegreper forvirret som følge av velmente, men kortsiktige lover i utglidende og prinsippoppløsende retning. Vår forfatning lider riktignok ikke under de mangler som gjorde Italias og Weimarrepublikkens konstitusjoner til et forholdsvis lett bytte for fascistiske prokuratorknep; men setter vi grunnloven mere eller mindre ut av spillet, så vil den heller ikke lenger kunne yte den beskyttelse som den hittil, og ikke minst i 1940 til 1945, har gitt oss mot varig forfall i rettsforholdene og derav forårsaket undergravning av den demokratiske statsorden innenfra.

Grunnlovsbruddet har i høy grad aktualisert det lenge gjærende spørsmål om en gjennomgripende grunnlovsrevisjon. Emnet har allerede fra mange kanter vært gjenstand for inngående drøftelse; og navnlig er det av overlæge Scharffenberg blitt viet skarpskodd og utførlig behandling i hans siste bok «Quo vadis Norvegia?» Disse drøftelser er blitt sterkt stimulert av slike utglidningsforeteelser som det forrige stortings egenmektige forlengelse av sin egen funksjonstid, og av beslutningen av i fjor om å innkalle det nyvalgte storting før den normale tid, slik at også dettes mandat kommer til å overskride den bestemt begrensede varighet grunnlovens § 68 legger vekt på å få etablert. Men forutsetningen har under disse drøftelser bestandig vært at den reviderte grunnlov fullt ut skal betegne en videreføring og en modernisering av Eidsvollsverkets prinsipper — ikke en forkastelse eller en forfuskning av dem. Billedlig og bokstavelig talt skal den altså bli en ny bygning, men reist på den gamle grunnmur. Dermed er det også uunngåelig at det grunnskudd som ved loven av

22. februar 1946 er blitt tilføyd konstitusjonen av 1814, nødvendigvis vil måtte gå i arv til en hvilken som helst forfatning der bygger på den fedrene på Eidsvoll i sin tid etterlot oss, altså til en hvilken som helst norsk riksforfatning som skal kunne stå i direkte kontinuitetsforhold til sentrallinjen i vår moderne nasjonale tradisjon.

Den situasjon som er inntrådt i og med promulgeringen av loven av 22. februar 1946, må følgelig gi anledning til atskillig pessimisme og dyp uro.

H. B. Undset Svarstad.

LAD OS IKKE GLEMME —

Det hænder undertiden at en i sig selv god og nyttig ting ved at overdrives kommer til at virke mod sin hensigt. Da bilerne blev så talrige på vore gader at de spærrede alle overgange og krydsningssteder, blev resultatet at man sparede tid ved at gå. På lignende måde er det gået med den flom af krigslitteratur, som har oversvømmet os siden befrielsen. Den der har forsøgt at følge med har ofte følt sig fristet til at sige: Nej, nu kan det være nok. Nu orker jeg ikke mere. Lad os nu glemme hvad der er sket og se fremad! Men en sådan holdning kan være farlig. Mange er allerede kommet så vidt, at de virkelig har glemt hvad der er sket og hvorledes det kunde ske, og er gledet tilbage i de gamle baner som førte os i katastrofen. For dem — og det gælder vel i nogen grad for os alle — er Nicolai Blædels vægtige bog om krigens forhistorie skrevet, som udkom i Danmark sent på høsten og som i det øjeblik da dette skrives allerede er udsolgt i tre oplag (ialt 11 000 eksemplarer).¹

Der er allerede i de begivenheder som gik forud for denne bogs tilblivelse og som meddeles i et forord af Blædels nære medarbejder Erik Seidenfaden, meget som de fleste sikkert har glemt, men som de har godt af at mindes om. Kort efter Münchenforliget i 1938 skrev Blædel, som i mange år havde været udenrigspolitisk redaktør ved *Berlingske Tidende*, i sit blad en artikel, hvori han citerede en udtalelse der var fremsat i Underhuset af den liberale engelske politiker Acland, og som gik ud på at han under et besøg i Tjsekkoslovakiet havde set en kvinde med et hagekors indbrændt på brystet, og at en læge havde fortalt ham at han havde behandlet et 8-års barn, på hvis pande hagekorsmærket var indbrændt. Denne bemærkning, som efter alt hvad vi siden

¹ Nic. Blædel: *Forbrydelse og Dumbhed* (H. Hagerups Forlag, 592 sider, Pris: kr. 32,00).